

EN SKOLA I TOLERANS? Föreningsengagemanget och ungdomars tolerans

Erik Lundberg & Ali Abdelzadeh

FORUM
FÖR
LEVANDE
HISTORIA

Produktion: Forum för levande historia, info@levandehistoria.se

Författare: Erik Lundberg & Ali Abdelzadeh

Omslagsbild: Mostphotos

ISBN: 978-91-86261-60-3

Form: Titti Matsson

Tryck: Elanders tryckeri 2016

Skriften finns även att ladda ner från www.levandehistoria.se

En skola i tolerans? Föreningsengagemanget och ungdomars tolerans

Erik Lundberg & Ali Abdelzadeh

Inledning

Det finns många aktörer i samhället som på ett direkt eller indirekt sätt är betydelsefulla för att demokratiska värden och normer förmedlas, vidmakthålls och stärks. I Sverige har folkrörelser och andra organiserade grupper i civilsamhället tillmätts en stor betydelse för vår demokrati. Vid sidan av att representera medborgarnas intressen fungerar föreningar också som en kritisk och granskande röst i debatten, och uppmärksammar orättvisor men även positiva förhållanden i samhället. En annan anförd nytta med föreningslivet är att de sägs fungera som ”skolor i demokrati” (Warren, 2001). En person som tidigt framhöll detta var statsvetaren Alexis de Tocqueville. Han menade bland annat att när individer deltar i föreningar och där fattar gemensamma beslut, resonerar och samtalar, skapas ett lärande kring demokratins praktik och de kunskaper och värden som vår demokrati ytterst bygger på (de Tocqueville, 1997).

Den senaste tiden har allt större förväntningar, framför allt från offentligt håll¹, ställts på föreningslivet att bidra till att lösa samhällets många utmaningar (Lundberg, 2012; Amnå, 2016). Ett sammanhang där föreningslivet har lyfts fram är i relation till den senaste tidens flyktingmigration. En alltmer etniskt och kulturellt heterogen befolkning har inte bara erbjudit nya möjligheter och möten utan också skapat oro och främlingsrädsla, vilket betonat vikten av tolerans. I detta sammanhang har föreningslivet, i kraft av sin omfattande förankring bland många av landets unga, lyfts fram som en angelägen resurs.² Förutom dess ekonomiska konkurrensfördelar är det inte minst föreningarnas potential att verka för förtroendeskapande relationer och tolerans som aktualiserats. Därtill finns det bland många föreningar en önskan och vilja att bidra till och främja tolerans och andra demokratiska värderingar.

Mot den bakgrunden aktualiserar vi i det här kapitlet frågan i vilken mån ett föreningsengagemang är en ”skola i tolerans”? Närmare bestämt söker vi svar på följande två frågor: 1) Är ungdomar som är engagerade i föreningar mer toleranta än de som inte är engagerade? 2) Blir ungdomar mer toleranta av att engagera sig i en förening? För att svara på dessa frågor tar vi hjälp av unika data från ett omfattande forskningsprojekt om ungdomars socialisation som genomförts vid Örebro universitet (Amnå, Ekström, Kerr & Stattin, 2009). Forskningsprojektet har följt ungdomar under flera år och ger oss en möjlighet att svara på frågan om vilken roll ett föreningsengagemang har för ungdomars tolerans. I det här kapitlet riktar vi särskilt fokus mot toleransen mot gruppen invandrare, vilket

1 Se exempelvis Regeringsförklaringen 5 oktober 2010, s. 19 samt regleringsbrev för Riksidrottsförbundet budgetåret 2016 avseende anslag 13:1.; Prop. 2009/10:55.

2 Se exempelvis: Kommittédirektiv 2016:47; SOU 2016:13.

preciseras som personer som flyttat till Sverige.

Kapitlet är disponerat enligt följande. Efter den här inledningen introduceras i den andra delen argument för varför ett föreningsengagemang förväntas bidra till att främja tolerans. I det tredje avsnittet redogörs för det material och den metod som använts. I den fjärde delen presenteras resultaten från vår analys följt av slutsatserna i den femte och sista delen.

Föreningsengagemang och tolerans

I det vetenskapliga och offentliga samtalet framhålls ofta föreningslivets många positiva betydelser. Vid sidan av att erbjuda en möjlighet till att omsätta sitt politiska intresse och engagemang påpekas ofta engagemangets nytta att främja sociala relationer (Warren, 2001). I början på 2000-talet förde bland annat statsvetaren Robert Putnam (2000) fram tesen om föreningslivets effekter på det sociala kapitalet eller den sociala tilliten. Putnam menade att medborgare som deltar i föreningar utvecklar en stark tillit och sociala normer om ömsesidighet som ”spiller över” till att gälla även förtroendet för människor i allmänhet. Putnams resonemang fick stor uppmärksamhet bland annat i Sverige som utmärks av ett högt föreningsengagemang (Jeppsson-Grassman, Olsson, & Svedberg, 2005). Men tesen om föreningsengagemangets positiva effekter har också fått kritik eftersom få empiriska studier har kunnat belägga något samband mellan föreningsdeltagande och högre social tillit.

En närliggande värdering eller attityd som har fått betydligt mindre uppmärksamhet i detta sammanhang är tolerans (se emellertid Rapp & Freitag, 2015). Tolerans är ett mångdimensionellt

och svårdefinierat begrepp och i litteraturen florerar ett flertal olika definitioner. Utifrån en strikt filosofisk utgångspunkt är en individ tolerant, om individen hyser negativa känslor eller omdömen mot något hos den andra men frivilligt väljer att avstå från de negativa känslorna och omdömena (se Lundberg samt Langmann i den här antologin). Tolerans är enligt detta synsätt en reaktion på vad individen uppfattar som störande, problematiskt eller som ett hot. Ett annat sätt att definiera begreppet, och som kommer att användas i det här kapitlet, är att relatera tolerans till en frånvaro av fördomar, stereotyper och främlingsfientlighet. Att tolerera innebär utifrån detta perspektiv att tillåta och bejaka socio-kulturella skillnader och livsstilar i samhället. Det förutsätter i sin tur ett bejakande av att alla människor erkänns samma politiska rättigheter (jfr Weldon, 2006, s. 335; Sullivan et al., 1979, s. 1993).

Tidigare forskning har bland annat behandlat vilka faktorer som hänger samman med och förklarar graden av tolerans. Forskning har bedrivits inom olika ämnesinriktningar och meningarna går isär om vilka faktorer som verkar överbryggande, det vill säga som får individen att avstå sina negativa känslor och attityder eller bejaka och välkomna den andre. Vid sidan av individens personlighet och betydelsen av offentliga institutioner, som exempelvis skolan, framhålls ofta individens sociala nätverk som faktorer som kan påverka toleransen (Côté & Erickson, 2009; Freitag & Rapp, 2013). Utöver arbetsplatsen, bekantskapskretsen och grannskapet har forskare ibland lyft fram föreningar som ett betydelsefullt socialt nätverk.

Enligt den så kallade kontakt-hypotesen kan fördomar och negativa attityder under vissa givna omständigheter reduceras genom den interaktion och kontakt individer har med varandra (Allport,

1954; Rydgren & Sofi, 2011). När människor har en möjlighet att kommunicera och diskutera med varandra skapas förståelse, menar man, och fördomar och negativa attityder reduceras. På samma sätt är det tänkbart att när människor går samman i en förening och där kommunicerar, löser problem och deltar i olika aktiviteter så reduceras fördomar, oro och känslan av hot till exempel från andra grupper i samhället. Annorlunda uttryckt: tolerans skapas genom de kontakter man får med människor med olika bakgrund i en förening. Men för att kontakten ska ha den effekten har forskare framhållit betydelsen av att kontakten är personlig, positiv och äger rum på jämlik basis (Côté & Erickson, 2009).

Tesen att ett engagemang i en förening skulle ha en positiv effekt på toleransen kan naturligtvis ifrågasättas. Det är för det första en öppen fråga i vilken utsträckning kontakten i en förening uppfyller samtliga av ovan nämnda förutsättningar. För det andra är det viktigt att framhålla att det också finns föreningar som har en anti-demokratisk och intolerant agenda. Sådana typer av föreningar torde knappast ha en positiv effekt på toleransen.

I anslutning till detta är det också möjligt att föreningar kan ha olika kapacitet att främja tolerans. En hypotes som förts fram i forskningen om social tillit är att organisationer som samlar individer med liknande bakgrund, till exempel politiska och etniska organisationer, har mindre positiv effekt jämfört med exempelvis kulturföreningar eller idrottsföreningar (Stolle & Rochon, 1998; Wollebaek & Selle, 2002). En anledning till detta skulle kunna vara att den senare typen av organisation har större potential att samla människor med olika bakgrund och därmed en bättre möjlighet att erbjuda kontakter mellan personer som är mer olika varandra, vilket i sin tur främjar

tillit. Det är möjligt att liknande mönster kan identifieras vad gäller tolerans.

En annan kritik mot att ett engagemang i en förening skulle ha någon effekt på toleransen hänger samman med vad som brukar kallas för en selektionseffekt. Forskare menar att studier som sägs påvisa samband mellan föreningsengagemang och olika former av demokratiska attityder i många fall är en effekt av selektion (Quintelier, 2012). I detta sammanhang är det möjligt att redan tolerant sinnade människor är mer benägna att bli medlemmar och engagera sig i föreningar. För att med säkerhet fastställa att föreningsengagemanget har en effekt på toleransen krävs att individens nivå av tolerans undersöks även innan personen går in i ett engagemang.

Sammantaget har vi presenterat argument för varför ett föreningsengagemang kan ha en positiv effekt på toleransen men också pekat på motsatsen, samt att effekten kan variera mellan typ av organisation. Därtill har vi också framhållit vikten av studier som undersöker engagemangets effekter över tid för att till fullo förstå vilken roll ett föreningsengagemang har för toleransen.

Material och metod

Det empiriska underlaget i detta kapitel kommer från en longitudinell studie (*Du och samhället*), som genomförts inom ramen för ett mångvetenskapligt forskningsprogram vid Örebro universitet.³ Som noterats i andra kapitel i denna antologi har forskningsprogrammet

3 Denna studie har möjliggjorts genom tillgång till data från det longitudinella forskningsprogrammet Political Socialization Program vid YeS (Youth & Society), Örebro universitet. Huvudansvariga för planering, genomförande och finansiering av datainsamlingen var professorerna Erik Amnå, Mats Ekström, Margaret Kerr och Håkan Stattin. Datainsamlingen har finansierats av Riksbankens Jubileumsfond.

som huvudsyfte att förstå hur unga i åldrarna 13 till 30 uttrycker sitt politiska och medborgerliga engagemang, samt förklara de mekanismer och processer genom vilka dessa ungdomar utvecklar olika riktningar av engagemang över åren. Under våren 2010 gick startskottet för studien där drygt 2 000 skolungdomar från totalt 13 olika grund- och gymnasieskolor samt cirka 4 000 unga vuxna och deras vänner i olika åldersgrupper (20, 22, 28) har följts under flera års tid. I föreliggande kapitel fokuserar vi främst på de två yngsta grupperna, nämligen ungdomar som vid studiens första mättillfälle var 13 respektive 16 år. Sammanlagt handlar det om cirka 2 000 ungdomar, med en medelålder på ungefär 15 år vid första mättillfället (År 1).

I likhet med flera andra kapitel i den här antologin riktas intresset mot toleransen gentemot invandrare. Tolerans med hjälp av tre påståenden, som ungdomarna fick ta ställning till: (1) Vår kultur blir rikare när människor från andra länder flyttar till Sverige, (2) Vi borde välkomna människor som flytt undan problem i de länder de kommer från och (3) Invandrare ska ha samma rättigheter som dem som är födda i Sverige. Dessa tre indikatorer kommer alltså att användas som ett mått på tolerans. Svarsskalan för samtliga påståenden var 1–4, från ”stämmer inte alls” till ”stämmer mycket bra”.

Med föreningsengagemang menar vi i den här studien huruvida ungdomar varit medlemmar i en förening. I enkäten som ungdomarna besvarade fick de ta ställning till följande frågor: ”Är du med i någon förening/föreningar?” Svarsalternativen var ”ja” och ”nej” med möjlighet att ange medlemskap i olika typer av föreningar. De typer av föreningar som ungdomarna kunde välja på var: idrottsförening, kulturförening, religiös förening, hobbyförening, friluftsförening,

politisk förening, förening för fred och mänskliga rättigheter, invandrarförening, miljöförening och annan förening. Det innebar alltså att vi kan analysera betydelsen av medlemskap i olika typer av föreningar samt vikten av att vara medlem i flera föreningar.

En svaghet med detta tillvägagångssätt är emellertid att ett medlemskap i en förening inte nödvändigtvis innebär att en mellanmänsklig kontakt, som är förutsättningen för att främja toleransen, faktiskt äger rum. Det är även möjligt att vara passiv medlem. I ett försök att delvis uppväga den svagheten har vi också inkluderat ett ytterligare mått på engagemang, nämligen frivilligarbete.⁴ I enkäten som ungdomarna besvarade fick de ta ställning till hur ofta de under de senaste 12 månaderna hade arbetat frivilligt för en god sak. Svarsalternativen var ”ja, någon enstaka gång”, ”flera gånger” samt ”nej”.

Sammantaget undersöker vi alltså om det är *medlemskapet* i sig som har betydelse för toleransen eller *antal* medlemskap i föreningar. Vi beaktar också betydelsen av ett *frivilligengagemang*. Tack vare det longitudinella datamaterialet kan vi dessutom undersöka betydelsen av medlemskapets respektive frivilligengagemangets *varaktighet över tid*. Datamaterialet i detta kapitel har analyserats med hjälp av olika statistiska metoder, såsom medelvärdesjämförelser, frekvenstabeller och utvecklingsmodeller.

4 Det är möjligt att rikta en liknande kritik mot ett frivilligengagemang. Ett sådant engagemang kan utföras på egen hand utan att en interaktion med andra människor äger rum. Men till skillnad från medlemskap förutsätter ett frivilligengagemang någon form av aktivitet hos den enskilde och sannolikt också kontakt med andra människor.

Resultat

Ungas deltagande i olika föreningar

I det här avsnittet presenteras resultaten från de empiriska analyserna. Innan vi börjar med att undersöka vilken roll ett engagemang i en förening har för ungas tolerans ska vi titta närmare på vilka typer av föreningar som ungdomar väljer att engagera sig i. Resultaten presenteras i tabell 1 och visar att tre typer av föreningar samlar en särskilt stor andel ungdomar, nämligen idrottsföreningar, kulturföreningar och religiösa föreningar. Över hälften av de unga (År 1) är medlemmar i en idrottsförening, cirka en femtedel är medlemmar i kulturföreningar och över en tiondel är medlemmar i en religiös förening. Vissa typer av föreningar är dock mindre populära. Som framgår i tabell 1 är en betydligt lägre andel ungdomar medlemmar i exempelvis friluftsföreningar, invandrarföreningar, politiska föreningar och miljöföreningar samt föreningar för fred eller mänskliga rättigheter.

Analysen visar också att för flertalet föreningar så tenderar deltagandet att minska i takt med att ungdomar blir äldre. Denna trend är tydligast för idrottsföreningar där över 51 procent av de unga var medlemmar vid första året jämfört med 38 procent vid det fjärde mättillfället (År 4). En liknande trend kan skönjas för till exempel kulturföreningar där nästan 22 procent av de unga år 1 är medlemmar men knappt 15 procent tre år senare (År 4). Vissa typer av föreningar visar emellertid en svag motsatt trend vad gäller att attrahera unga. Exempelvis var knappt 12 procent av de unga (År 1) medlemmar i en religiös förening medan motsvarande siffra år 4 var strax över

13 procent. En liknande trend finns för politiska föreningar. Med andra ord tycks ungdomar attraheras av lite olika typer av föreningar beroende på ålder.

Våra analyser visar också hur stor andel av ungdomarna som uppger att de har arbetat frivilligt för en god sak de senaste 12 månaderna. Ungefär varannan ung uppger att de har engagerat sig ideellt.

Tabell 1. Andelen ungdomar som är medlemmar i olika typer av föreningar samt andelen ungdomar som engagerat sig i frivilligt arbete (procent).

Typ av förening:	År 1	År 2	År 3	År 4
Idrott	51,5	48,4	42,0	38,0
Kultur	21,7	19,8	16,8	14,6
Religiös	11,9	15,2	13,9	13,4
Hobby	8,0	5,9	5,6	5,9
Friluftsliv	4,3	3,9	2,2	2,5
Politisk	3,2	3,9	4,1	3,7
Fred/mänskliga rättigheter	3,2	1,7	1,9	3,9
Invandrare	2,9	1,6	1,4	1,7
Miljö	2,3	1,8	1,6	2,7
Annan förening	9,8	6,5	6,7	7,0
Arbetat frivilligt för en god sak *	52,6	47,0	51,4	46,8

Kommentar: Ungdomars medelålder vid olika mätilfällen: År 1= 15,04 år; År 2= 15,84 år; År 3=16,94 och År 4= 17,32 år. *Andelen ungdomar som svarat "ja, någon enstaka gång eller flera gånger.

Är ungdomar som är engagerade i föreningar mer toleranta än de som inte är det?

För att besvara frågan om medlemskap i olika föreningar kan förklara toleransens utveckling över tid behöver vi först klarlägga om det över huvud taget finns några skillnader i nivå av tolerans mellan ungdomar som är medlemmar respektive de som inte är medlemmar. I tabell 2 presenteras resultaten från analysen. Den visar medelvärden i tolerans för medlemmar respektive icke-medlemmar fördelat på typ av förening. Till att börja med kan vi konstatera att det finns statistiskt säkerställda skillnader mellan ungdomar som är medlemmar och de som inte är medlemmar i ett flertal av föreningarna. Statistiskt säkerställda skillnader indikeras av fetmarkerade siffror.

Vi kan vidare konstatera att medlemmar i kulturföreningar och religiösa föreningar uttrycker mer toleranta attityder vid alla fyra mätillfällen. Ett liknande mönster återfinns bland ungdomar som är medlemmar i politiska föreningar (År 2, 3 och 4) samt för de unga som är medlemmar i miljöföreningar (År 3 och 4) och föreningar för fred och mänskliga rättigheter (År 3). Två typer av föreningar uppvisar emellertid motsatta resultat. Hobbyföreningar och annan förening utmärker sig genom att icke-medlemmarna uttrycker något mer toleranta attityder än medlemmarna. Slutligen kan vi också notera att ungdomar som har engagerat sig i frivilligt arbete någon enstaka gång eller flera gånger under de senaste 12 månaderna uttrycker något högre tolerans än de som inte har ägnat sig åt motsvarande aktiviteter.

Sammantaget kan vi alltså konstatera att ungdomar som är medlemmar i vissa typer av föreningar, särskilt kulturföreningar och religiösa föreningar, uttrycker något mer toleranta attityder mot

invandrare än de som inte är medlemmar eller medlemmar i andra typer av organisationer. Vidare kan vi konstatera att ungdomar som engagerat sig i frivilligt arbete uttrycker något mer toleranta attityder mot invandrare än de som inte har det.

Tabell 2. Skillnader i tolerans mellan medlemmar och icke-medlemmar
(Genomsnittliga medelvärden på en skala mellan 1 och 4)

Typ av förening:	Medlem?	År 1	År 2	År 3	År 4
Idrott	Nej	2,96	3,05	3,06	3,11
	Ja	2,86	2,89	2,97	3,13
Kultur	Nej	2,85	2,90	2,97	3,06
	Ja	3,12	3,29	3,29	3,48
Religiös	Nej	2,87	2,94	2,98	3,09
	Ja	3,14	3,17	3,31	3,29
Hobby	Nej	2,91	2,98	3,03	3,12
	Ja	2,75	2,74	2,94	3,04
Friluftsliv	Nej	2,91	2,97	3,02	3,11
	Ja	2,85	3,04	3,26	3,20
Politisk	Nej	2,90	2,95	3,01	3,11
	Ja	3,00	3,35	3,33	3,33
Fred/mänskliga rättigheter	Nej	2,90	2,97	3,01	3,10
	Ja	2,91	3,33	3,54	3,45
Invandrare	Nej	2,90	2,97	3,02	3,11
	Ja	2,95	3,00	3,24	3,13
Miljö	Nej	2,91	2,97	3,02	3,11
	Ja	2,89	3,26	3,64	3,26
Annan förening	Nej	2,94	2,97	3,01	3,09
	Ja	2,64	2,96	2,92	3,10
Arbetat frivilligt för en god sak	Nej	2,81	2,89	2,97	3,03
	Ja, någon enstaka gång/flera gånger	3,00	3,08	3,07	3,22

Kommentar: 1) Fetmarkerade siffror indikerar statistiskt säkerställda skillnader i tolerans mellan medlemmar och icke-medlemmar inom respektive förening.

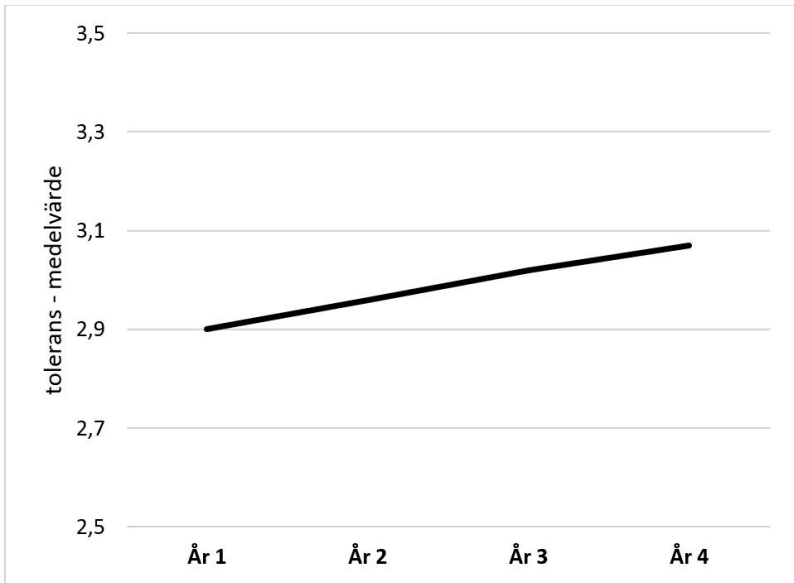
2) Ungdomars medelålder vid varje mättillfälle: År 1= 15,04 år; År 2= 15,84 år; År 3=16,94 och År 4= 17,32 år. 3) Det samlade måttet på tolerans går från 1 till 4, där 1 indikerar låg tolerans och 4 motsvarade en hög grad av tolerans.

Blir ungdomar mer toleranta av att engagera sig i en förening?

Den andra frågan som vi i det här kapitlet avser att besvara handlar om huruvida de ungas medlemskap i olika föreningar, och engagemang i frivilligt arbete, påverkar utvecklingen av deras tolerans. För att kunna besvara den frågan användes en statistisk metod som kallas utvecklingsmodeller. Med hjälp av denna metod kunde vi undersöka hur ungdomars tolerans såg ut vid tillfälle 1 (startnivå) och hur toleransen förändrades över 4 år (förändring).

Resultaten från utvecklingsmodellerna presenteras i figur 1 och visar att ungdomarnas medelvärdestolerans vid första mättillfället var 2.90 (startnivå), och att medelvärdena ökar i genomsnitt med .06 (förändring) per år mellan det första och fjärde mättillfället. Denna ökning är inte stor, men statistiskt säkerställd. Dessa resultat visar alltså att toleransen ökar bland ungdomarna, över fyra mättillfällen.

Figur 1. Toleransens utveckling över tid.

I ett nästa steg användes utvecklingsmodellerna för att testa om föreningsengagemanget har någon påverkan på *startnivån*⁵ och *förändringen* av de ungas tolerans över tid. I detta syfte skapade vi fem variabler som motsvarar de mått på engagemang som redogjordes för ovan nämligen: betydelsen av medlemskap; antal medlemskap i olika föreningar; medlemskapets varaktighet över tid; frivilligengagemang samt frivilligengagemangets varaktighet över tid.

För att föreningsengagemangets eventuella påverkan på utvecklingen av toleransen ska analyseras optimalt har vi valt att analysera medlemskap i de föreningar där vi kunde urskilja statistiskt säkerställda skillnader avseende tolerans mellan medlemmar och

5 Med startnivå menas den tolerans som ungdomarna uttryckte vid det första mättilfället, det vill säga vid enkätundersökningens första omgång.

icke-medlemmar (se tabell 2 ovan) vid något av de fyra mätillfällena. Mer specifikt är det samlade måttet på medlemskap baserat på medlemskap i kulturföreningar, förening för fred och mänskliga rättigheter, religiösa, politiska och miljöföreningar. Här kontrollerade vi även för effekten av ungdomarnas ålder, kön och föräldrarnas födelseland.

I tabell 3 presenteras resultaten från dessa analyser. Där framgår att samtliga aspekter av föreningsengagemang samt kön, ålder och föräldrarnas födelseland påverkade ungdomars tolerans vid första mätillfället (startnivån). Detta betyder att ungdomar som var medlemmar i minst en av de ovan nämnda föreningarna, var äldre, tjej eller hade föräldrar med utländsk bakgrund⁶ uttryckte en högre tolerans vid studiens början (startnivå). Ett liknande resultat framkommer vad gäller frivilligengagemang. Frivilligengagemang påverkade toleransens startnivå men inte förändringen över tid. Däremot visade resultatet att ungdomars kön (-.09, signifikant) och ålder (-.09, signifikant) hade en statistiskt signifikant påverkan på *förändringen* av tolerans under den period som studerades. Det betyder att killarnas tolerans ökade mindre jämfört med tjejernas mellan första och fjärde mätillfället. Av tabell 3 framgår vidare att de äldre ungdomarnas tolerans ökade i lägre utsträckning jämfört med de yngre (-.09*).

6 För att ta reda på var de ungas föräldrar var födda fick ungdomarna besvara följande fråga: "Var är dina föräldrar födda?" I detta kapitel går variabeln (föräldrarnas födelseland) på en skala från 1 till 3; där 1 står för att båda föräldrarna är födda i Sverige, 2 för att minst en av föräldrarna är född utanför Sverige och 3 för att båda föräldrarna är födda utanför Sverige.

Tabell 3. Medlemskapets och det frivilliga engagemangets påverkan på toleransens startnivå

	Toleransens startnivå (2,90)	Toleransens förändring över tid (,06)
Medlemskap År 1 (1=medlem i minst en förening; 0=inte medlem i någon förening)	,20***	,00
Antalet medlemskap År 1 (0 till 5)	,14***	,01
Medlemskapets varaktighet (1= medlem i minst en förening vid alla fyra år; 0= inte medlem i någon förening vid något tillfälle)	,37***	-,07
Frivilligt engagemang (1=arbetat frivilligt en eller flera gånger; 0=har inte arbetat frivilligt)	,11***	-,02
Engagemangets varaktighet (1=arbetat frivilligt en eller flera gånger alla fyra år; 0=har inte arbetat frivilligt något år)	,22**	,06
Föräldrarnas födelseland (1=båda föräldrarna är födda i Sverige, 2= en av föräldrarna är född i Sverige, 3=båda föräldrarna är födda utomlands)	,23***	-,06
Kön (0=tjejer, 1=killar)	-,24***	-,09*
Ålder	,07**	-,09*

*Kommentar: I alla analysmodeller kontrollerades för effekten av kön, ålder och föräldrarnas födelseland. **P<0,05; * P< 0,01; ***P<0,001.*

Sammantaget visar analyserna att föreningsengagemanget påverkade startnivån av ungdomars tolerans, men förklarade inte förändringen av toleransen över tid. Ett liknande resultat ges beträffande effekten

av de ungas frivilligen-gagemang. Här visar resultaten att frivilligen-gagemang påverkade startnivån av ungas tolerans men inte förändringen av densamma. Analysen ger alltså inte något belägg för att ett föreningsengagemang förklarar ungas utveckling av tolerans över tid.

Sammanfattning och slutsatser

Den senaste tiden har allt större förväntningar, framför allt från offentligt håll, ställts på föreningslivet att bidra till att lösa samhällets många utmaningar. Ett sammanhang där föreningslivet har lyfts fram är i relation till den senaste tidens flyktningmigration (jfr Kommittédirektiv. 2016:47, SOU 2016:13). En alltmer etniskt och kulturellt heterogen befolkning har inte bara erbjudit nya möjligheter och möten utan också skapat oro och främlingsrädsla vilket betonat vikten av tolerans. I det här kapitlet har vi bidragit till kunskap om föreningsengagemangets roll för utvecklingen av ungas tolerans. Närmare bestämt reste vi följande två frågor: 1) Är ungdomar som är engagerade i föreningar mer toleranta än de som inte är engagerade? 2) Blir ungdomar mer toleranta av att engagera sig i en förening?

Tolerans innebar i det här kapitlet att tillåta och bejaka socio-kulturella skillnader och livsstilar i samhället. Vi riktade särskilt intresse mot ungdomars attityder till invandrare, vilka i våra frågor preciserats som personer som flyttat till Sverige. Med föreningsengagemang avsåg vi i den här studien huruvida ungdomar varit medlemmar i en eller flera föreningar eller inte. Utöver medlemskap beaktade vi också huruvida ungdomar har ägnat sig åt frivilligt arbete som ett ytterligare mått på engagemang.

Med hjälp av data från ett forskningsprojekt som följt samma

personer under flera år (Amnå, Ekström, Kerr & Stattin, 2009) har vi presenterat resultat som visar 1) i vilka typer av föreningar som unga i olika åldersgrupper väljer att engagera sig i som medlemmar, 2) skillnader i tolerans mellan medlemmar och icke-medlemmar i olika typer av föreningar samt 3) sökt ett svar på frågan om unga blir mer toleranta av att delta i föreningar.

Resultatet visar för det första att idrottsföreningar är den populäraste typen av förening som unga väljer att engagera sig i som medlemmar. Vi har också visat att ungas medlemskap i flera typer av föreningar tenderar att minska i takt med att ungdomarna blir äldre. För det andra visar våra resultat att för flertalet föreningar fanns statistiskt säkerställda skillnader i tolerans mellan medlemmar och icke-medlemmar. I alla typer av föreningar, förutom friluftsföreningar, hobbyföreningar och invandrarföreningar, uttrycker medlemmar åtminstone vid något tillfälle en högre grad av tolerans än icke-medlemmar. För det tredje visade resultaten att medlemskapet i föreningar samvarierade med toleransens startnivå, men det påverkade inte förändringen av toleransen över tid.

Vi kan således inte hitta något entydigt stöd för att ett medlemskap i en förening ökar ungdomars tolerans. Ungdomar som valde att bli medlemmar tycks nämligen inte öka sin tolerans nämnvärt i takt med att medlemskapet fortgår. Ett liknande resultat framkommer när vi undersöker betydelsen av mer informella former av engagemang, nämligen att vara engagerad i frivilligarbete (jfr Rapp & Freitag, 2015).

Utifrån våra statistiska iakttagelser är det dock svårt att ge en bestämd förklaring till varför medlemmar i vissa typer av föreningar uttrycker en högre tolerans än andra. En teoretisk förklaring skulle

kunna vara att vissa typer av föreningar kännetecknas av starka band mellan medlemmarna inom mycket homogena grupper, vilket i detta fall skulle betyda att de inte utvecklar så hög tolerans gentemot andra grupper av individer (jfr Putnam, 2000).

Vidare är det viktigt att poängtera att resultaten som redovisas ovan inte säger något om sambandsriktningen mellan tolerans och föreningsengagemang, det vill säga, om det är medlemskapet som påverkar ungas tolerans eller om det är unga med högre tolerans som väljer att gå in i föreningar. Det är alltså möjligt att förklaringen till de effekter som vi har identifierat vad gäller ungdomars föreningsengagemang och frivilligarbete är ett resultat av självselektion. Vi vill också påminna om att unga som var medlemmar redan från studiens början uttrycker en hög nivå av tolerans vilket innebär att det finns begränsat utrymme att komma ännu högre upp i tolerans tre år senare och därmed lite skillnader att förklara.

Sammantaget ger den här analysen alltså inget entydigt stöd för att ett engagemang i en förening är en ” skola i tolerans”, så tillvida att det inte kan förklara toleransens utveckling över tid. Snarare tycks resultaten ge för handen att delar av föreningslivet är en mötesplats för redan toleranta ungdomar (jfr van der Meer & van Ingen, 2009).

I sammanhanget är det viktigt att notera att vi i den här undersökningen enbart har fokuserat på ett par aspekter av föreningsengagemanget, nämligen det formella medlemskapet och frivilligarbete. Ett medlemskap kan, men behöver inte, innebära att en interaktion mellan olika individer äger rum vilken är en förutsättning för att tolerans ska uppstå. Vidare är det möjligt att ett frivilligengagemang vid ett begränsat antal gånger inte ensamt kan ge de positiva effekterna på toleransen som teorin förutsäger. Resultaten bör därför tolkas

med försiktighet. Det är till exempel möjligt att andra aspekter av föreningslivet, som till exempel deltagande i olika föreningsmöten och aktiviteter, kan resultera i positiva effekter på de ungas tolerans. Här är det också viktigt att framhålla föreningslivets potential att fungera som arena där ungdomar knyter vänskapsband med personer från olika etniska bakgrunder, något som tycks ha god potential att främja toleransen mot invandrare (se exempelvis Miklikowska och Dahl i den här antologin). Framtida forskning kan med fördel undersöka vilken roll andra dimensioner av föreningsengagemanget har för utvecklingen av tolerans. Det är också angeläget att sådana studier studerar föreningsengagemanget under en längre period för att det ska vara möjligt att dokumentera vilken roll föreningslivet har för ungas tolerans.

Referenser

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*: Cambridge, Mass., Addison-Wesley Pub. Co.

Amná, E, red. (2016). *För det allmänna bästa*. Kungl. Sällskapet Pro Patria 250 år. Stockholm: Atlantis.

Amná, E., Ekström, M., Kerr, M., & Stattin, H. (2009). Political Socialization and Human Agency: The Development of Civic Engagement from Adolescence to Adulthood. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 111(1), 27–40.

Côté, R. R., & Erickson, B. H. (2009). Untangling the Roots of Tolerance: How Forms of Social Capital Shape Attitudes Toward Ethnic Minorities and Immigrants. *American Behavioral Scientist*, 52(12), 1664–1689.

de Tocqueville, A. D. (1997). *Om demokratin i Amerika 1*. Atlantis, Stockholm.

Freitag, M., & Rapp, C. (2013). Intolerance toward Immigrants in Switzerland: Diminished Threat through Social Contacts? *Swiss Political Science Review*, 19(4), 425–446.

Jeppsson-Grassman, E., Olsson, L. E., & Svedberg, L. (2005). *Medborgarnas insatser och engagemang i civilsambället – några grundläggande uppgifter från en ny befolkningsstudie*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Kommittédirektiv (2016:47). *Utvärdering av hanteringen av flyktingsituationen i Sverige år 2015*. Stockholm: Justitiedepartementet.

Lundberg, E. (2012). Changing Balance: The Participation and Role of Voluntary Organisations in the Swedish Policy Process. *Scandinavian Political Studies*, 35(4), 347–371.

van der Meer, T. T., & van Ingen, E. E. (2009). Schools of democracy? Disentangling the relationship between civic participation and political action in 17 European countries. *European Journal of Political Research*, 48(2), 281–308.

Prop. 2009/10:55 *En politik för det civila samhället*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, Simon Schuster: New York.

Quintelier, E. (2012). Socialization or self-selection? Membership in deliberative associations and political attitudes. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, online.

Rapp, C., & Freitag, M. (2015). Teaching tolerance? Associational diversity and tolerance formation. *Political Studies*, 63(5), 1031–1051.

Rydgren, J., & Sofi, D. (2011). Interethnic relations in Northern Iraq Brokerage, social capital and the potential for reconciliation. *International Sociology*, 26(1), 25–49.

Stolle, D., & Rochon, T. R. (1998). Are all associations alike? Member diversity, associational type, and the creation of social capital. *American Behavioral Scientist*, 42(1), 47–65.

SOU 2016:13 *Palett för ett stärkt civilsamhälle. Betänkande av Utredningen för ett stärkt civilsamhälle*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Sullivan, J. L., Piereson, J., & Marcus, G. E. (1979). An alternative conceptualization of political tolerance: Illusory increases 1950s–1970s. *American Political Science Review*, 73(03), 781–794.

Warren, M. E. (2001). *Democracy and association*. Princeton: Princeton University Press.

Weldon, S. A. (2006). The institutional context of tolerance for ethnic minorities: A comparative, multilevel analysis of Western Europe. *American Journal of Political Science*, 50(2), 331–349.

Wollebaek, D., & Selle, P. (2002). Does participation in voluntary associations contribute to social capital? The impact of intensity, scope, and type. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 31(1), 32–61.

FORUM FÖR LEVANDE HISTORIA gör både större attitydundersökningar som baseras på enkätstudier och fördjupande undersökningar med hjälp av bland annat intervjuer.

Tillsammans ger de kunskap om (in)toleransens utbredning och orsaker, och fördjupad förståelse för ungdomars föreställningar, normer och attityder.

Det här är ett kapitel ur en kommande antologi där ungdomars tolerans står i fokus.